

Den melankoliska
Fritänkaren

Nr. 285 Juni 2020

Tjugoåttonde årgångens sjätte nummer

Innehåll :

Melankolisk Valborg (<i>Sven Lindfors in memoriam</i>)	2
Det kroniska underläget	3
Musikalisk dialog	4
Ahasverus annaler, del 196: <i>Patienten</i>	6
Några filmer i urval (<i>Pasternak</i> bl.a.)	9
Några milstenar – juni 2020	18
Samtal på vägen – höstresan 1992, del 7: <i>Avslutning</i>	18
Requiemefterdyningar (<i>Finland</i>)	20

Fritänkaren, som utkommit med 284 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på

Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)
eller Göteborgs Skrivarsällskaps plusgirokonto, pg 35 86 46 – 8

Glöm inte att ange avsändare!!

Alternativt IBAN-nummer:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 8.6.2020

(Robert Schumanns födelsedag)

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Melankolisk Valborg

Sven Lindfors, 83 år, har avlidit i Agen Frankrike. Han efterlämnar två barn med familjer.

Född i Finland, uppvuxen i Stockholm och Strömstad, student i Uddevalla, sedan chalmerist. Sven var begåvad och dessutom musikalisk. Studentsångarlivet i Göteborg lockade Sven, först Chalmers sångkör och sedan Akademiska kören. I manskören fanns det flera "Sven", varför vår Sven kallades Vackre-Sven. Det fanns något adoniskt över honom. Sven var också med från början i "Valborgsgänget" som startade i början av 60-talet och fortfarande festar av Valborg med studentsång, frack och briljanta tal till våren. Sven har sällan missat en fest eller repetition. I manskörsången kunde han sin stämma.

Sven flyttade till Stockholm med Maggan och fick två barn, Max och Lena. I Stockholm startades Mosebacke kammaropera, ett sällskap för amatöropera, som i hemmiljö spelade populära operor. Jan Eyron var deras ackompanjör. Mäktigt var Sven när han fick sjunga trädgårdsmästarens roll i Figaros bröllop samtidigt som Loa Falkman sjöng Figaro! Maggan, en sprudlande glad, intelligent och musikalisk person, var också mycket aktiv. Maggan dog alltför ung, 47 år gammal och lämnade ett stort tomrum efter sig.

Sven var elektroingenjör. Efter anställning i Ericsson och Magnetic startade han tillsammans med vännen Stig Larsson företaget Ranatec AB med säte först i Stockholm, sedan i Göteborg. Sven var visionär och en omvittnat målmedveten, inte så sällan envis entreprenör. Affärsmiljön var tekniskt utmanande. Affärsidén var att utveckla delar till radarsystem och bl.a. installerades radarsystemet för Göteborgs hamn. Som mest hade företaget över 20 anställda. Vid tiden för Svens pensionering såldes företaget och har sedan gått upp i två mycket framgångsrika företag för utveckling av tekniska mätmetoder och mätinstrument.

Efter sin aktiva tid flyttade Sven med sin nya partner Kim först till Irland och sedan till Frankrike. Musik liksom kultur och samhällsfrågor var fortfarande Svens stora intressen. Bosatt i Frankrike läste han dagligen svenska och internationella tidningar, spelade bridge, såg opera från Metropolitan på biografer, läste böcker och engagerade vännerna i Sverige med små inspel i dagsaktuella frågor. Sven var utpräglad analytisk, avvaktande i sina ställningstaganden och en kritisk granskare av allehanda inlägg i debatterna. Han tvingade var och en av oss till eftertanke.

Vi sångarbröder tackar dig, Sven, för all glädje du har gett oss!

Bertil Alander, Jan Gustafsson, Sören Levén, Gunnar Thiringer

Det blev inget Valborgsfirande i år på traditionellt manér och inte bara till följd av Svens bortgång utan framför allt på grund av den globala Coronakrisen. Par Bricole med dess körverksamhet och teaterverksamheter ligger nere sedan mars utan någon annan aktivitet än eventuellt privat firande i isolering hemma, så det blev ingen Våryra med Göteborgs samlade manskörer på Operan i år, och även nästan alla andra konserter inhiberades. Hela staden dog synbarligen till hälften, gatorna blev tomma, vi skulle ha gästats av den anrika manskören Muntra Musikanter från Helsingfors före påsk, men därav blev intet, och även den planerade körresan till Greifswald, den under 1600-talet gamla svenska universitetsstaden i Tyskland, inställdes, som så mycket annat. Även Traveller's Club har inställt alla månatliga middagsträffar och föredrag sedan mars, medan man till nöds kunnat använda nätet

till att ändå hålla kontakten. Allt detta har minsann inte bidragit till den skenande akuta melankolin i den personliga situationen.

Det kroniska underläget

Fakta: I juli 2019 drog Pensionsmyndigheten in mitt bostadsbidrag med mer än hälften (till 1700/månad) så att jag sedan dess nödgats leva på 2000 under existensminimum i månaden, då jag fått 9300 i pension (inklusive bostadsbidrag) och har 6300 i hyra, vilket gett mig 3000 att leva på i månaden, medan officiellt existensminimum är 5002 kronor/månad. Jag har inte haft några andra inkomster utom pensionen, medan Pensionsmyndigheten tydligt hela tiden menat att en tillfällig extra inkomst från mars 2018 skulle gälla som bestående inkomst år efter år, medan den inkomsten gick fullständigt förlorad genom räkningar redan i mars 2018, varefter jag levat utan andra inkomster än pensionen. Sedan juli har jag ständigt överklagat till Pensionsmyndigheten, som bara svarat med avslag varje gång. Detta ständiga strul har dränkt mig i nödtvungen skuldsättning.

Under hela 80-talet ansattes jag av Skatteverket, Kronofogden och Socialbyrån på liknande sätt, vilket förstörde mitt ekonomiska liv, så att jag alltid förblivit fattig och därför till exempel aldrig kunnat satsa på något familjeliv, och nu behagar det myndigheterna att göra om samma sak igen, men nu är det Pensionsmyndigheten som gör det tillsammans med de tre andra, vilket bara kan ha som konsekvens att man tvingas ge upp ekonomiskt för att aldrig över huvud taget mera vilja befatta sig med pengar, vilja förtjäna några och allra minst vilja betala någon skatt, vilket man ändå måste tvingas till med hot om mera kronofogderepressalier annars, och det har bara börjat. Man måste fråga sig om dessa myndigheter inte skulle kunna ägna sig åt något bättre och nyttigare och mera fruktbart än att ansätta fattigpensionärer och med tvång hålla dem i ett liv under existensminimum, vilket bara i längden kan ha negativa effekter såsom bestående och skäligen myndighetsskräck.

När den groteska straffskatten drabbade mig förra året blev det plötsligt osäkert om *Fritänkaren* alls skulle kunna fortsätta. Sedan dess har det knappt inkommit några nya prenumerationsavgifter då man inte mera vågar begära några, bara några vänliga personliga bidrag som donationer, men även dessa är försiktiga av rädsla för att Skatteverket ska expropriera bidragen och beskatta dem, "inte ens dina läsare kan sätta in nöd-pengar på dina konton. Som du märkte så kollar dom en svensk, vit man med lupp, dvs även dina bankkonton. Nyanlända kommer undan med vad som helst och kan hämta ut pengar både till sig själva och mormor i Somalien...", och varje nytt nummer har tillkommit i medvetenheten om att det kanske skulle bli det sista. Vi har skurit ner på pappersupplagan medan ändå många föredrar den framför den digitala versionen, varför dessa måste tillgodoses, men det är bara en tidsfråga hur länge pappersupplagan kan fortsätta – mest på grund av de groteska portokostnaderna, då Postnord inte är nådigt det heller; medan förlagen nu i 50 års tid konsekvent refuserat utan motivationer, i ett nästan demonstrativt konsekvent nonchalerande. Vårt senaste litterära projekt är en översättning till engelska av en dramatisering av "Odysséen"

Till detta kommer de musikaliska problemen, då händerna krymper och fingrarna bara gistnar mer och mer, medan plågan i tummarna alltid gör sig påmind på tangenterna, så att man ständigt måste dra ner mera på repertoaren – det är bara en tidsfråga hur länge man ännu kan fortsätta dagligen betala tribut till Beethoven Schubert, Schumann och Chopin genom att spela dem. Ändå är komponerandet en

livsnödvändighet för undertecknad, så att den verksamheten måste fortsätta till hans död medan ett definitivt avbrott troligen bara skulle vara ett tecken på döden. Det har ofta upprepats, att den dagen jag inte längre kan arbeta vill jag inte längre leva.

Musikalisk dialog

*En pianist minns sina sista samtal med en kritiker
ombord på en båt under kriget.*

- A: Vi hade en del upprörda diskussioner.
B: Det var mitt fel. Jag provocerade dig avsiktligt.
A: Du var ingen värre kritiker än de flesta andra.
B: Kände du någonsin Rachmaninov?
A: Jag träffade honom aldrig, men jag beundrade honom.
B: Ja, han var tidernas överlägsnaste pianist, men han var hopplöst insnärjd i sig själv och kunde bara spela sin egen musik.
A: Varje tonsättare spelar sin egen musik bäst själv. Ingen annan kan ge den en mera personlig tolkning. Pianister är till för att spela andras musik. Pianistiska kompositörer bör inte spela någon annan musik än sin egen, då ingen kan förstå den bättre än de själva, medan de aldrig kan förstå andras musik lika bra.
B: Det var Rachmaninovs manér jag irriterade mig på.
A: Han var en romantisk idealist.
B: Det var det jag inte kunde tåla.
A: Det fanns kritiker som jämförde honom med Sibelius och kallade dem båda världens sämsta kompositörer.
B: Och du har favoriserat dem båda. Jag hörde dig spela i Wien.
A: Några invändningar?
B: Det stod klart för mig genast att du var lika otidsenlig som Rachmaninov. När nya unga tonsättarförmågor satte i gång med en revolutionerande nyskapande modernism, klamrade sig Rachmaninov fast vid romantiken och envisades med att fortsätta komponera romantisk musik.
A: Ändå är han ganska radikal i sitt tonspråk och begår ofta hisnande oegentligheter.
B: Men han förblev alltid hopplöst tonal. Schönberg uppfann en helt ny musik bara för att få musiken att alls vidareutveckla sig, och han fick massor av efterföljare, inte bara Berg och Webern utan över hela världen, som i hans efterföljd frossade i att komponera modern tolvtonsmusik.
A: Som låter konsekvent mycket illa. Där finns aldrig någon melodi och sällan någon form. De flesta tolvtonskompositioner slutar tvärt i tomma intet och har aldrig någon final. Den musiken är bara en formlös abstraktion av nonsens som bryter mot alla musikens lagar genom att aldrig ens kunna låta bra.
B: Så du skär alla moderna tonsättare över en kam. Ändå är det de som idag dominerar världen.
A: Påminn mig inte om det. Det gör också Hitler och Mussolini, våldet och terrorn, kriget och allt som omänskligt är. Genom skrotandet av romantiken, förkastandet av skönheten, ignorerandet av alla former och upphöjandet av nonsens och fulhet och stereotyp funktionalism till etablerad standard har mänsklighetens värld fullständigt sparat ur så ordentligt, att det blir hart när omöjligt att få den återställd. Den är vilsen i mörkret, och hela mänskligheten och civilisationen får lida för det.

B: Ändå är det dessa omänskliga monster som leder världen, medan sådana som du och Rachmaninov är hopplöst förlegade med er romantiska skönhet och bara duger till att skrotas och glömmas. Ni är överkörda och förkastade och duger bara till att sopas upp från gatan som våta fläckar att slängas i diket, för att spolats vidare ut i glömskan. Ni idealister inser inte att er tid är förbi. Ni har ingen talan längre. Nu är det politikens övervåld och fulhetens övermakt, våldets hänsynslöshet och ignoransen som triumferar över kunskapen genom diktaturernas manipulerande av massorna genom massmedia.

A: Det kan vi inte acceptera, och vi kommer att överleva ändå.

B: Tror du det? Tror du inte att ödet var ganska rättvist i att placera oss på ett dödsdömt skepp som detta på väg till ingenstans och vilse i tidlösheten, medan oceanen svämmar över av fientliga ubåtar som bara väntar på att få torpedera ihjäl oss och säkert kommer att göra det innan vi når fram, så att vi definitivt förpassas in i den eviga glömskan?

A: Glöm inte att du själv är med ombord.

B: Det har jag accepterat. Jag har accepterat att jag kommer att dö här fullständigt bortom all ära och redlighet, okänd och glömd i förväg, som ett löv bortblåst på oceanen. Men sådana som du accepterar inte döden och dödligheten. Ni försöker insistera på att leva vidare med er romantiska idealism genom att tro att ni kan överleva trots allt. Det går inte. Vi måste alla acceptera fakta.

A: Den som lever får se.

B: Men alla måste dö utan att se det.

A: Jag beklagar dig för din fattigdom, då du lever utan ideal. Att ha ideal att leva för är den största rikedom någon människa kan ha. De kan finnas bara i hans drömmar, men så länge de finns där är de samma eviga rikedom. Det spelar ingen roll om vi dör eller inte. Tidlösheten finns alltid där och fortsätter existera i alla fall.

B: Betraktar du den som ett levande väsen?

A: Nej, som ett levande faktum.

B: Du är ett hopplöst fall. Jag lämnar dig åt ditt öde.

A: Ger du upp så lätt?

B: Vad menar du?

A: Har du ingen förståelse för ideal över huvud taget?

B: Jag försöker bara vara realistisk.

A: Måste då realismen utesluta förekomsten av ideal?

B: Min vän, kan du inte vara realistisk själv? Ser du inte vart världen är på väg? Ser du inte att mänskligheten är fördömd? Den är i färd med att utrota allt annat liv på jorden utom sig själv, ett mördarmonster som redan utrotat ett antal djurarter och mest bara åstadkommit global miljöförstöring, en parasit på livet som bara verkar vara till för att göra sitt bästa för att ta kål på det, vilket syndrom detta pågående världskrig om något är ett övertydligt symptom på. Du lever i en bubbla av dina drömmar om skönhet och ideal medan världen går under, och allt vi här ombord har att se fram emot är att få ett slut på eländet för vår egen del genom en önskvärd torpedering, som säkert kommer att inträffa – jag kan inte se hur vi kan undvika den pågående universella mördartendensen i världen. I förra världskriget massmördade människorna varandras soldater oupphörligt under fyra år, men i detta världskrig arbetar människorna frenetiskt på att förstöra varandras civilisationer och massmörda civilbefolkningar genom urskilningslös bombning av världsstäder. Kan du över huvud taget se något hopp för en sådan suicidal mänsklighet? Den enda lösningen på världens och mänsklighetens problem ser jag i möjligheten att en ny världsepidemi skulle drabba mänskligheten, som Spanska sjukan efter förra

världskriget, som befriade världen från dubbelt så många människor som hela kriget, men en mycket kraftigare sådan, som definitivt skulle lära människan att veta hut genom mer än bara decimeringar av den pågående befolkningsexplosionen. För fem hundra år sedan fanns det bara 100 miljoner människor i världen, som inte vållade världen någon större skada utom varandra, omkring 1800 var vi en halv miljard när Robert Malthus påpekade nödvändigheten av en begränsning av befolkningstillväxten, men i detta sekel har världsbefolkningen börjat skena i numerär tillväxt, då framstegen inom medicinen nästan eliminerat alla naturliga sjukdomar, så att det nästan bara finns välfärdssjukdomar som cancer kvar.

A: Ditt resonemang är omänskligt.

B: Nej, bara sakligt.

A: Du bara begränsar dig själv med din oresonlighet och dina förutfattade meningar och slutsatser.

B: Nej, jag har ögonen öppna och försöker se och omfatta hela verkligheten som den är, medan du isolerar dig i din privata bubbla av estetiska ideal och en idealism som du i blindhet låter dig förföras av.

A: Du är en pessimist som förespråkar döden, men jag förespråkar livet.

B: Vi får se vem som överlever. Jag tror inte att någon av oss gör det.

A: Och jag tror att vi båda överlever, som den idealistiska skönhetsoptimist jag är.

B: Du är ett hopplöst fall av förblindad naivitet som förförts och bländats av ditt eget livs självbedrägeri.

A: Annars vore jag inte musiker.

B: Skyll dig själv. (*går*)

Ahasverus annaler, del 196: Patienten

Det var egentligen ingen som visste något närmare om saken. Han var hospitaliserad, ingen visste egentligen varför och ingen visste för hur länge. Hans fru besökte honom inte, och tydligen nekade läkarna honom alla besök, enligt dem själva på hans egen begäran. Det gick naturligtvis oroväckande rykten, som att han försökt ta livet av sig och på sjukhuset försökte svälta ihjäl sig, men inte ens hans närmaste vänner visste någonting konkret om saken. Det kunde jag inte acceptera, då jag uppskattat honom för mycket för att låta honom bara försvinna, så jag forcerade mig till ett besök hos honom bakom läkarnas ryggar, egentligen bara för att få veta vad det egentligen handlade om.

Naturligtvis hade jag tagit reda på allt jag kunnat om en eventuell förhistoria, men inte heller på den punkten tycktes någon veta något speciellt. Hans hustru hade funnit honom svårare att få kontakt med, han hade tydligt haft inre problem och gått in i sig själv för att kanske brottas med något personligt inre problem, och han hade övertalats att lämna sitt arbete tills vidare då han inte längre kunnat sköta det ordentligt. Detta gjorde mig i högsta grad orolig, då jag började förstå att det låg något akut bakom hans självmordsförsök och att detta faktiskt utlöste krisen – då det misslyckats hade han själv insisterat på att få bli hospitaliserad, vilket bekräftades av hans hustru, som jag inte velat plåga närmare med att insistera på att få veta mera detaljer.

Jag fann honom i ett extremt bedrövligt tillstånd. Han var utmärkt glad, och jag fick det bekräftat från läkarna att han faktiskt försökt svälta ihjäl sig, varför de funnit sig nödsakade att tvångsmata honom, vilket nödtorftigt hållit honom vid liv tills vidare.

Men det var nästan övertydligt att han förlorat all lust att leva, och där låg det huvudsakliga problemet.

Varför ville han inte leva? Han hade ju allt att leva för – sin tids mest romantiska kärlekssaga och tidens lyckligaste musikaliska äktenskap, med många barn och egentligen bara framgångar och med alla tidens mest framstående musiker som hans närmaste vänner. Men något hade brustit.

"Kan du ha något överseende med mitt tilltag? Kan du ha någon förståelse för mitt fall? Jag tvivlar på det, för ingen annan kan det, och allra minst min kära hustru," hälsade han mig när jag trädde inför honom, en utmärglad rest av en människa, som led av allt utom egentligen någon som helst sjukdom. Det såg jag på honom, att det egentligen inte var något fel på honom, men själen var hopplöst ur gängorna, och om han inte själv ville samarbeta och försöka komma till rätta med sina problem i samråd med andra, hur skulle jag då kunna hjälpa honom?

"Vad är det som plågar dig?" frågade jag honom till slut rent ut. Han sänkte blicken.

"Kanske du skulle kunna förstå mig, men jag tvivlar på det. Du vet ju att musiken var mitt hela liv."

"Ja, det vet jag minsann, och det är därför jag är här, för jag vill rädda dig åt musiken, som inte kan undvara dig med allt vad du redan gjort för den. Din d-moll-symfoni är så suverän att den nästan överträffar det mesta av vad Beethoven åstadkommit, och din pianomusik är oförgänglig i sin genialitet fastän du aldrig blev någon pianist själv, men desto suveränare är all den pianomusik du skrev, i synnerhet pianokonserten, som överträffar allt. Beethoven var alltid originell, och Chopin var pianots poet med oöverträffad musikalisk lyrik i allt vad han skrev, men du är nästan alltid genialisk."

"Vart vill du komma med ditt smicker? Tror du någon av oss någonsin kunnat bry sig om sådant? Inte ens Mendelssohn kunde tåla att man smickrade honom."

"Jag smickrar inte. Jag säger bara som det är. Du kan inte bara överge ditt ansvar som ledande musiker. Ditt ansvar är för stort och omistligt."

"Förstår du inte. Du måste ju känna till mitt självmordsförsök. Jag ville bara försvinna. Mina musiker ville inte längre ha mig som dirigent, och en avskedad musikdirektör kan inte acceptera att bli avskedad utan att han måste reagera. Jag tvingades acceptera att jag var slut som musiker. Min inspiration var slut, jag fick inga nya idéer, jag kunde inte koncentrera mig, publiken ville bara se min hustru som musikern av oss, mina muser svek mig, och jag fann till min förfäran att jag inte längre hade någonting att ge. Min själ tog slut. Då var det bara att vara konsekvent i avskedet."

"Men du kan inte bara hoppa av."

"Jag har redan gjort det. Det finns ingenting att återvända till. Har man förlorat sin själ duger kroppen ingenting till, så det är bara att likvidera den."

"Men dina barn! Din hustru som älskar dig! Dina vänner och musikerkollegor! Du kan inte bara svika ditt ansvar!"

"Men om musiken sviker mig, hur kan jag då forcera musiken till att hålla på i rent mekanisk tomgång? Musik är inte bara teknik, den är inte en motor som kan gå av sig själv, den måste ha en själ, utan känslor är musiken död och ingen musik, och om man inte längre kan göra den levande är det bättre att släppa den och lämna den åt andra som bättre kan förvalta den, den unge Brahms, till exempel."

"Skulle du då lämna dina sju barn och din hustru utan deras enda far? Det går inte. Även om du kan avstå från ditt dirigentskap kan du inte överge din familj. Förstår du inte, Robert, att du har ett osvikligt ansvar som människa bara för att du

lever? Du har ansvaret för Claras framgångsrika karriär och för era sju barn tillsammans, och även om du inte längre kan stå på toppen som kompositör och dirigent så kan du ändå fortsätta leva för musiken. Försök! Att ge upp är det sista en människa får göra, som till och med en brittisk premiärminister erkände när han blev tvungen att dö. Man får inte ge upp ens i döden. Robert, var inte så grym mot dig själv i ditt extrema anfall av självkritik att du straffar dig för något du inte har gjort! Att du inte längre kan komponera hur briljanta symfonier som helst och inte kan vidmakthålla fullständigt kontinuerlig genialitet i allt vad du gör betyder inte att du är värdelös! Du får inte beröva dig själv ditt människovärde, då du ändå *de facto* är en av de värdefullaste andar världen äger!"

"Vad begär du av mig egentligen? Att jag skall leva?"

"Att avbryta din fåfänga självmordsterapi! Ge livet en chans! Försök inte svälta ihjäl dig! Det går inte! Läkarna kommer bara att fortsätta tvångsmata dig och hålla dig vid liv mot din vilja."

"Jag kan aldrig se Clara i ögonen igen efter mitt självmordsförsök."

"Om hon kan se dig i ögonen, hennes barns enda far, så har du ingen rätt att förvägra henne det."

"Du vill således tvinga mig att fortsätta leva mot min vilja fast jag inte längre duger något till musikaliskt."

"Nej, Robert, jag vill bara påvisa att du har något att leva för, något annat och mer än dig själv och din musik. Du har människor att leva för, och det är viktigare än något annat."

Han kunde inte motstå mina argument. Jag såg en lugnare och mera sansad medvetenhet i hans ögon, och han sade nästan allvarligt: "Nåväl, kollega. Jag kan inte motsäga dig. Jag måste ta in dina argument. Jag ska börja äta igen, och jag vill väldigt gärna träffa Clara igen. Kanske jag rentav kan komma över det här och bli frisk igen och återvända till livet. Ja, du har faktiskt gett mig en ny lust att leva. Säg till läkaren. Jag vill ha en måltid."

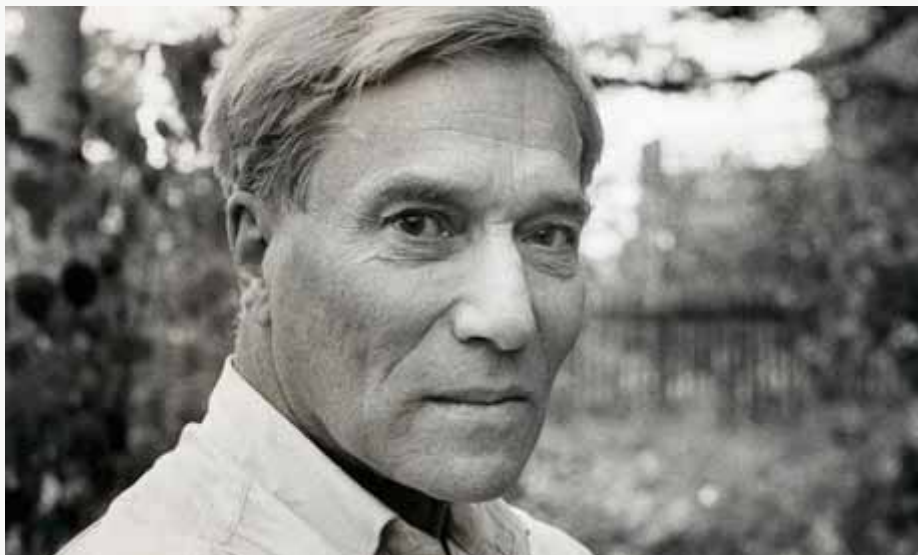
Det kändes som en triumf. Jag hade lyckats. Min ambition att försöka ge honom livslusten tillbaka verkade ha slagit igenom. Det var bäst att inte pressa saken ytterligare. Jag skildes från honom där, vi skildes under vänskaplig ömsesidig förståelse och samstämmighet, och på vägen ut sade jag till läkarna att Robert ville ha en måltid. De gratulerade mig, och de lovade genast kontakta Clara Schumann och Johannes Brahms och be dem komma på besök. Allt verkade fungera och komma på rätt bog.

Clara Schumann och Johannes Brahms gladdes mycket över min rapport om mitt besök, och de bokade genast tider hos honom. Men bara några dagar senare var han död. Den plötsliga livslusten hade blivit för mycket för honom. Han hade förätit sig, och han dog inte av någon sjukdom utan bara av chocken av den drastiska dietförändringen från ingenting till alltför mycket av det goda. Clara hann träffa honom innan han dog, men inte ens hon kunde rädda honom. Han blev bara 46 år, och musikvärlden har aldrig hämtat sig efter förlusten av honom.

Några filmer i urval

Pasternak (1990)

Boris Pasternaks liv, omständigheter och andliga värld utsökt förmedlade på film

Fastän filmen presenteras och framförs genom Robert Powell på engelska, som gestaltar Pasternak själv och återger hans egna ord, så är detta en rysk film och alla dess skådespelare ryssar – till och med filmkompositören av den mycket lämpliga och väl funna musiken är rysk, och även om Robert Powell framför Pasternaks ord på engelska så talar alla aktörerna ryska, vilket vid behov textas på engelska. Andrej Nekrasov har gjort ett beundransvärt och genomgripande försök att gå in i Pasternaks värld och tolka hans stämningar och poesi i denna film, som är mycket

mer än bara en biografisk dokumentär – det är en överföring av Pasternak själv, hans ande och poesi till filmens medium, och som sådan är den alltigenom lyckad.

Naturligtvis består en stor del av filmen av en återgivning av doktor Zjivago och hans historia, men denna interfolieras av Pasternaks egen historia och hans upplevelser av Stalinterrorn, som framför allt levandegörs genom skildringen av Olga Ivinskajas öde, hans tredje hustru och förebilden för Lara, som arresterades under Stalin och bland annat utsattes för den ohyggliga tortyren att under sken av att få träffa sina vänner fördes ner i Ljubljankas nedersta källare och låstes in i ett stort rum, som var fyllt av hennes vänners lik. Därigenom är filmen en raffinerad blandning av dikt och verklighet, Pasternaks poetiska värld illustrerad av bilder ur hans förfärliga verklighet, hans idealism och nödvändiga kompromisser med verkligheten, hans svåra ställning i förhållanden till sina kolleger och hans stora kärlek som trots allt kronan på verket av hans liv och verk. "Doktor Zjivago" förblir en bestående universell klassiker för alla tider i klass med "Bröderna Karamasov" och "Krig och fred", då Pasternak definitivt framstår som den närmaste fullföljaren av den stora ryska romantraditionen efter Dostojevskij och Tolstoj – hans föräldrar kände Tolstoj personligen, och han var i det tolstojska hemmet som barn. Filmen är lika poetisk som Pasternak själv, skådespelaren som spelar Pasternak är förunderligt lik honom både som ung och som gammal, och den utsökta kombinationen av den brutala verkligheten återgiven med ohygglig realism med den poetiska karaktären av filmen gör den till ett mästerverk.

Odysséen (1997)

Odysséen mer än någonsin tidigare levandegjord på film.

Det är mycket frestande och intressant att jämföra denna version med tidigare versioner, och det gäller då främst Hollywoodversionen från 1954 med Kirk Douglas i huvudrollen (som dog nyligen 103 år gammal), Anthony Quinn och Silvana Mangano, samt 1968 års version av Franco Rossi med Irene Papas som Penelope. Hollywood är ju som det är, och de gjorde vad de kunde 1954 för att omvandla Odysséen till en kassasuccé, och det är fortfarande en bra film som är värd att ses om dock ganska ytlig genom sin populism. Den italienska versionen 1968 hyllades universellt framför allt för dess konstnärliga och estetiska kvaliteter, och Bekim Fehmiu som Odysseus var mera intressant, mänsklig och djup än den klämkačke Kirk Douglas. Även 1954 års version var regisserad av en italienare, men denna tretimmars version från 1997 är något helt annat. Regissören är ingen mindre än ryssen Andrej Kontjalovskij, en av samtidens mest framstående regissörer och bror till Nikita Mikhalkov, som står på samma absoluta nivå. Bland Kontjalovskijs tidigare mästerverk återfinns bland annat "Runaway Train" (1985 från Alaska) och "Den inre cirkeln" (1991 om Stalins privata filmmaskinist spelad av "Amadeus" Tom Hulse). Båda de tidigare versionerna av Odysséen hamnar i skuggan av denna praktfullt utvecklade och utarbetade dramatisering med Armand Assante som en Odysseus som knappast kunde göras bättre. Greta Scacchi är lika perfekt som Penelope, och som Odysseus moder Antikleia uppträder Irene Papas igen, fortfarande lika rasande vacker efter 40 år av framstående och glänsande vackra kvinnoroller på film. Det är framför allt cinematografiskt och visuellt som denna visualisering av Odysséen överträffar de tidigare. Det verkar helt enkelt vara omöjligt att göra en bättre filmversion av Homeros eviga mästerverk som historiens

första roman, och Homeros själv hade säkerligen myst av förnöjsamhet om han fått se den, även om mycket av originalet har bearbetats och ändrats tämligen liberalt – inte för att plocka poäng i popularitet hos publiken, utan för att anpassa diktinnehållet till en lika fullgod filmversion.

Forbiddan (1984)

Kärlek under de svåraste tänkbara omständigheter i Berlin under kriget.

En sann skildring av nästan dokumentär karaktär berättar den skakande historien om de berlinare som vägrade lämna staden under kriget trots alla dåliga odds för deras överlevnad om de blev kvar. Det är historien om en grevinna som studerade för att bli veterinär som blir invecklad i ett kärleksförhållande med sonen till den första jude som blev domare i Tyskland, en veteran från första världskriget, så att sonen uppfostrades till tysk, inte till jude, men det gjorde ingen skillnad för naziregeringen och Gestapo, och läget började verkligen bli allvarligt när kriget bröt ut samtidigt som grevinnan skrev in sig på universitetet. Hon spelas av Jacqueline Bisset som alltid gör väl ifrån sig i allvarliga roller med hög integritet, och detta framträdande är ett virtuosprov på enkel och rättfram hederlighet. Mannen spelas av Jürgen Prochnow på samma nivå, om hon dock måste hålla honom utanför hennes underjordiska verksamhet, vilket han naturligtvis finner oacceptabelt. Hans mor (Irene Worth), som han bor hos i början så länge det går, vägrar också lämna Berlin och förs senare till Theresienstadt. Titeln på boken som filmen är baserad på är "De sista judarna i Berlin" vilket exakt preciserar vad boken handlar om. Filmen bjuder på många autentiska klipp från den tiden som illustrerar de svåra prövningarna för Berlin och berlinarna genom stadens metodiska förstörelse i de ständiga terrorbombningarna, och filmen hade inte kunnat göras mera övertygande i sin skakande sanningsrapportering. Det är en gripande film som är desto mera gripande genom att varje ord är sant.

The Thing (1982)

Ett oidentifierbart mystiskt organiskt väsen ställer till det

Några invändningar måste vändas mot denna klassiska science fiction-film, som många betecknar som John Carpenters mästerverk och bästa film, och naturligtvis är den ytterst väl gjord med ett överväldigande virtuost program av avancerade tekniska effekter, som gör resultaten av den främmande organismens aktiviteter så förskräckliga och hårresande som möjligt – man är verkligen inte beredd inför organismens första uppträdande i samband med dess manipulation av en oskyldig hund. Första gången jag råkade ut för denna film kunde jag inte fortsätta se filmen efter hundens hemska öde, andra gången gav jag filmen en chans men kunde ändå inte klara av den, men nu tredje gången var jag beredd och kunde lugnt se den till slut. Allt i den är tekniskt perfekt, och Morricones musik kunde inte ha varit mera lämplig, medan bristerna ligger i manuskriptet. Dessa forskare i Antarktis är ju ändå vetenskapsmän och borde förväntas agera som sådana och inte ständigt tappa koncepterna och kontrollen över sig själva framför allt. När doktor Blair tappar kontrollen är det inledningen till hela tillställningens totala urspårning, som sedan ständigt förvärras. De tar till våld, vilket är det sista en vetenskapsman borde förfalla

till, han är ju utbildad till att kunna avstå från sådant, och sedan fortsätter filmen konsekvent att göra läget värre för sig själv för att utmynna i monumental paranoia. Naturligtvis har dessa män det svårt i den antarktiska vintern utan någon kvinna i närheten eller ens någon bild på något sådant hälsosamt väsen, de är hopplöst isolerade i vintermörkret, så naturligtvis är det risk för att de får psykiska problem, i synnerhet i konfrontationen med något sådant som denna skräckorganism, men de borde ju åtminstone FÖRSÖKA hålla huvudet kallt och någon sorts fattning. De misslyckas alla med detta, och signalen till detta allmänna sammanbrott kommer kanske redan i början, när Kurt Russell anklagar sin dator, som han spelar schack med, för fusk och håller whiskey i den. Detta är kanske startpunkten för hela den följande kedjereaktionen av katastrofer.

Hemma före mörkret (*Home Before Dark* 1958)

Jean Simmons söker sig ut från den yttersta avgrunden

Detta märkliga drama är inte alls vad det först synes vara. Jean Simmons avhämtas av sin make från ett mentalsjukhus, hon är lycklig över att få vara frisk och komma hem och älskar verkligen sin make och sin familj inklusive en överbeskyddande mor och en överlägsen styvsyster, vilka gör allt för att ta väl hand om henne vid hemkomsten, livet hemma verkar återgå till det normala efter hennes ettåriga frånvaro, men småningom och oundvikligt, som man måste misstänka från första början, verkar hon få ett återfall. Men det är inte alls som man förleds till att tro. Här förekommer några storartade scener, och den främsta av dem är när hon klär ut sig till sin styvsyster och äntligen lyckas bringa sin make till att avslöja sig, vilket han gör ytterst motvilligt och, som somliga skulle vilja påstå, under pinsamt tvång, men det viktiga här är att Jean Simmons får veta sanningen, att hon genomskådar vad som har hänt och slutligen handlar därefter. Det är en formidabel thriller där allting händer under ytan och nästan omärkligt, och för en psykolog är denna film en guldgruva av underverk. Skådespeleriet är suveränt, men huvudförtjänsten måste vara regissören Mervyn LeRoys som finkänsligt lyckas hantera detta och göra det klart och förståeligt, fastän man måste vänta ända fram till den sista pusselbiten i den sista scenen, men allt kommer med – en otrolig soppa av familjeintriger, som slutligen knyts ihop i en säck, vilket gör denna film till en som du aldrig kommer att glömma men tvärtom se fram emot att någon gång få se igen.

Under sanden (2015)

Det fruktansvärda åliggandet för tyska krigsfångar efter kriget – i Danmark.

Detta är ett gripande drama och en sann historia från Danmark efter kriget, som visar en del av den omänskliga behandling som tyska fångar utsattes för efter kriget, när 1000 sådana i Danmark, de flesta minderåriga, sattes till att rensa dess stränder på Jyllands västkust från 1,2 miljoner landminor, i vilken process hälften av dem omkom. Filmen är mer än välgjord och visar den brutala realismen och den känsliga empatin i behandlingen av de tyska gossarna av den danska ansvariga officeren sergeant Rasmussen (Roland Möller i en oförglömlig rollprestation). Realismen är beundransvärt konsekvent genomförd i sin tveklösa nästan dokumentära återgivning av en verklighet som inte gärna hade kunnat vara mera djävlig i den konstanta livsfaran och outhärdliga spänningen – tragedier är ofrånkomliga och

suicidala tendenser oundvikliga. Det är en chockerande film som samtidigt är överväldigande vacker bitvis med förekommande mänsklighet, vilket trots allt måste bli det bestående intrycket av denna unikt sällsamma, värdefulla och viktiga film, som efter 70 år kan ses som en nödvändig ursäkt för vad som ytterst beklagligt och tragiskt faktiskt ägde rum.

En labyrint av lögner (2014)

Den viktiga jakten på sanningen

Vid ett tillfälle finner sig den briljante juristen Johann vid ett vägskäl och har en trygg och lovande framtid framför sig på ett nytt jobb under mindre moralisk press, men han väljer att gå tillbaka till den svåra vägen av motstånd och törnesnår på den kritiska kursen mot rättsskipning, och hans chef, Generalstaatsanwalt Fritz Bauer, utomordentligt väl spelad av Gert Voss, något påminnande om Bruno Ganz, frågar honom: "Varför kom du tillbaka?" Den unge åklagaren svarar: "Vi måste göra vad som är rätt." Och det är väl mottot för hela denna historia. En judisk konstnär igenkänner en respektabel skollärare som en före detta plågoande på Auschwitz, och hans unge vän Johann tillsammans med journalisten Gnielka (André Szymanski) börjar gräva i saken. Ju djupare de gräver, desto mera stinker det, som vanligen är fallet i rotandet i begravda gömmor, och naturligtvis leder detta till obehagligheter, som dock aldrig är helt förbjudande, då Generalstaatsanwalt Fritz Bauer faktiskt uppmuntrar dem, medan man snarare skulle ha väntat sig motsatsen från en sådan man i en sådan ledande position; men det uppkommer även andra problem – det svåraste blir nödvändigheten att dra helt vanliga människor inför rätta, en bagare, jordbrukare, skogshuggare och ytterst alldagliga medborgare, och detta blir det mest känsliga predikamentet i processen: att de ser sig nödgade att dra hela det tyska folket inför rätta för att gemene man tigit inför oerhörda brott som de alltför väl var bekanta med, då ingen kunde blunda för dem när Tyskland brändes till aska i det andra världskriget. Det var inte bara Hitlers fel, men alla som såg på utan att protestera och utan att ens säga någonting var medskyldiga. Det är inte en fråga om skuld, utan det är en fråga om att möta sanningen. Som en annan sade: Det viktigaste är inte att ställa alla dessa nidingar inför rätta, utan att låta deras offer avslöja sanningen med att få dem att berätta sina egna historier. Det hela är en sann historia, filmen börjar 1958, rättegången inleddes 1963, 17 av 19 åtalade blev dömda efter en rättegång på nästan två år, och det blev början till Tysklands heroiska kraftansträngning att äntligen göra upp med det svåraste kapitlet i Tysklands historia.

Kungens val (2016)

En gammal kungs svåra ställning när hans land invaderas, vilken kompliceras av att han är sitt lands första demokratiskt valda kung.

Filmen är tålmodsprövande långsam, det skandinaviska långsamma filmtempot är allmänt okänt, danska och norska filmer brukar vara något mera aktiva, medan finska filmer är de värsta, om dock ryska filmer kan vara lika om inte ännu mer prövande i segsliten oändligt utdragen långsamhet, som ultra rapid fast värre, då hastigheten i all sin långsamhet ändå är verklig. Men här är en viktig historia filmad som kräver noggrannhet i sin återgivning, då den inbegriper djupa politiska problem

och diskussioner samt en avancerad diplomati, vilket allt inte är lätt att formulera på film. Karl Markowicz som den tyska diplomaten skydde inga medel och ansträngningar för att rädda freden åt Norge, som han gjort till sitt eget land då han hade sin familj och hans barn var fött där, vilket är filmens mest imponerande framträdande, och den skådespelaren har också tidigare gestaltat ytterst svåra tyska roller på film. Jesper Christensen är perfekt som den 68-åriga kungen, och ingenting saknas i hans svåra situation med dess nödvändiga intrikata problemlösningar, och han överlevde ändå krisen med 17 år. Anders Baasmo Christiansen är lika bra och övertygande som kronprins Olav, och filmens kanske intressantaste åskådliggörande är samarbetet mellan dem, då fadern av nödtvång hela tiden måste hålla huvudet kallt hur het situationen än är, medan kronprinsen, så mycket yngre och med en färsk familj att beakta, naturligtvis är mera otålig, men fastän de är av nästan diametralt motsatta temperament så är de ändå helt samstämmiga genom rent rationellt tänkande. Filmen blir oupphörligt mer intressant och spännande då de historiska skeendena intensifieras, men även birollerna är av stort intresse. Tuva Novotny gör ett djupt intryck som kronprinsessan Märtha liksom även Arthur Hakalahti som menige soldaten Seeberg, som senare gick med i finska fortsättningskriget inför den sovjetiska invasionen. Kort sagt, detta är en ovärderlig historisk film som klart åskådliggör skeendets alla labyrinter och känsliga vindlingar; och finalen, när kungen slutligen måste träffa den tyska diplomaten, är en oförglömlig höjdpunkt.

Trähästen (*The Wooden Horse* 1950)

Att gestalta en outhärdlig verklighet på film

Resultatet av konsekvent realism i återgivandet av en sann historia från kriget är nästan lika outhärdligt spännande som skeendet var i verkligheten. Dessutom är de båda huvudskådespelarna i filmen, Leo Genn och Anthony Steel, båda här i sitt ässe, medan David Tomlinson, som senare gjorde sig mest bemärkt som komediant, biträder dem superb. Det finns åtskilliga filmer som denna, och alla presenterar de samma toppnivå av spänning i levandegörandet av en verklighet som pressar sina offer till den yttersta gränsen av uthärdlighet i en omöjlig överlevnad, som i "Bron över floden Kwai", "Stalag 17", "The Colditz Story", "Den stora flykten" och så vidare – de kommer alla att bestå och överleva tiden i sin makalösa spänning. Visserligen vet man ju från början att de tre officerarna kommer att klara sig till slut, men det hjälper inte – man måste likväl med dem gå igenom alla deras yttersta prövningar av uthärdligheten och nervpress, och dina nerver blir lika utsatta som deras. Ändå är kanske det märkligaste hur de lyckades hålla sig lugna och kallsinniga hela vägen utan att någonsin tappa kontrollen, medan de bara någon gång måste vika sig för tillfällig fysisk och nervös utmattning, som när de måste överleva fyra dagar i Lübeck 1943 under det konstanta hotet av nazimyndigheter och nästan helt utan mat. Det är en fantastisk film, och musiken är också perfekt genom att den aldrig dominerar utan bara egentligen markerar vissa sanningens ögonblick. Kort sagt, detta är ytterligare ett mästerverk i förmedlandet av krigets viktigaste lärdomar till efterkommande generationer, där det viktigaste är konsten att överleva och hårda ut ända till slutet även under de mest omänskliga tänkbara villkor.

Lord Jim (1965)

En mycket spektakulär dramatisering av Joseph Conrads främsta berättelse

Richard Brooks utmärkte sig som en av sin tids främsta regissörer med att engagera sig djupt i levandegörandet av stor litteratur. Han var den som påtvingade Hollywood Dostojevskijs största roman "Bröderna Karamasov" med stor artistisk framgång med Lee J. Cobb som pappa Fjodor, Yul Brynner som Dimitrij och Maria Schell som Grusjenka, och han lyckades med konststycket att komprimera jätteromanen till en inte alltför lång film, om dock med helt omgjort slut. Så han våldförde sig på litteraturen men inte utan intelligens. "Lord Jim" var kanske hans största litterära projekt, som han tog upp efter att Orson Welles först hade försökt sig på det, och även här skrev han en helt annan historia än originalet. Emellertid finns skelettet helt intakt bevarat, Jim hade inte kunnat göras mera övertygande i sitt obotliga dilemma av kronisk överkänslighet genom ett plågat samvete spelad av Peter O'Toole (ganska färsk efter "Lawrence av Arabien"), och cinematografin är överväldigande hela vägen. Vad man än må tycka om manipulerandet med romanen, så är filmen ett cinematografiskt och konstnärligt mästerverk, och kronjuvelen i tillställningen är Eli Wallach som generalen, en karaktär som inte förekommer alls i romanen, medan han ersätter Rajan och Sherif Ali, som är de ledande tyrannerna där. Romanens muslimska ingredienser är ersatta med buddhistiska tempel och ceremonier, vilket faktiskt utgör en förbättring, särskilt som de visuellt mest imponerande scenerna är filmade vid Angkor Vat i Kambodja, ett av de största och vackraste templen i världen. Den brutale piraten Gentleman Brown är ersatt med en riktig engelsk gentleman spelad av James Mason, en av hans många skurkar i förnäm förklädnad, medan den karaktär som inte blivit bättre i filmen är Curd Jürgens som Cornelius. I romanen är han ett föraktligt kräk, medan Jürgens är för ståtlig för en sådan karaktär. Flickan hade kunnat ges större utrymme, som hon har i romanen, men det är ett underbart infall att inkludera porträtten av hennes föräldrar i filmen – i boken måste man undra över dem. Doramin är också nertonad här, medan hans betydelse i boken är väsentlig, och även Jack Hawkins som Marlow får en alltför liten roll som egentligen bara en introduktion. Å andra sidan ges Paul Lukas som Stein extra stort utrymme, vilket han förtjänar. Trots stora avvikelser och ändringar av romanen, så borde detta vara den kanske mest framstående av alla filmatiseringar av Joseph Conrad. Patnaincidenten är mycket dramatiserad, i boken sov de 800 pilgrimerna genom hela krisen, medan tyngdpunkten i filmen helt koncentreras på befrielsen, som utvecklas till ett omfattande slag. Kort sagt, fastän filmen är mycket olik romanen, så är den ändå en fulländad och beundransvärd parafra på den samma, som mer än väl tagit hand om alla dess väsentligheter.

New York Confidential (1955)

Ingen picknick

Det finns alltför många starka ingredienser i denna film för att den inte ska förtjäna det högsta tänkbara vitsord trots alla dess brister och svagheter. Framför allt är skådespeleriet konsekvent på högsta nivå, och frågan är vem som är den främsta stjärnan här, Richard Conte eller Anne Bancroft. Jag tror aldrig jag har sett Conte så konsekvent i någon roll som här, utan att ett ögonblick avvika från den mycket svåra karaktär han har att spela. Detta är en av Anne Bancrofts tidiga filmer, men redan

här är hon i full blom som den fascinerande intensiva och brutalt starka karaktärsskådespelerska hon alltid var. Även historien är fascinerande, det är en tidig gudfader-historia långt före Puzo och 17 år före filmerna, Broderick Crawford gör ett virtuost framträdande som fadern för ett syndikat som omfattar hela USA och som småningom blir inringad av rättvisan och FBI, vilket gör att han ständigt förlorar behärsknigen men blir desto mer brutalt övertygande som gudfar med ett blödande hjärta för sin familj och särskilt för sin dotter Anne Bancroft, som överger honom i ett försök att komma bort från gangsterväldets onda cirkel och tragiskt misslyckas i sin tappra föresats. Filmen är en tragedi av betydande proportioner, då många är involverade och går åt, de flesta rättvist nog, medan man måste beklaga några andra, som bara råkade komma i vägen när de försökte klara sig ut ur rörelsen. Det är en mörk och mycket bister *noir* med allvarliga spörsmål som måste leda till eftertanke – detta är ett drama man knappast kommer att glömma, liksom de flesta dramer med oskyldiga offer. Trots dess ofullkomlighet och ganska förhastade tillkomst genom en stramt hållen regi, liksom Contes egen effektiva kallsinnighet, så borde denna film förtjäna en plats bland de betydande klassikerna i genren, nästan i jämnhöjd med Jules Dassin's "Rififi" från samma år.

Ett skri av fruktan (*A Taste of Fear* 1961)

En uppåt-väggarna-historia med överväldigande logik trots allt.

Detta är en av de mest briljanta thrillers som någonsin konstruerats. Seth Holt gjorde inte många filmer innan han dog alltför tidigt, men han hann åtminstone göra några mästerverk, medan det verkliga geniet här är manusförfattaren Jimmy Sangster, som också är filmens producent. Allt i denna film är i samma klass som Hitchcock, vilket framför allt inbegriper skådespelarna, regin och musiken, som inte gör mycket väsen av sig men därför är desto effektivare när den hörs över huvud taget. Den fantastiska intrigen startar med ett mysterium av en kropp som bärgas upp ur en sjö mitt i ett imponerande berglandskap, där fiskarna talar tyska, vilket kan verka förvillande: kan detta vara en dubbad film till tyska? – men senare talas även franska, då detta är en mycket europeisk thriller där det mesta äger rum på Rivieran nära Cannes. Ann Todd och Christopher Lee är två av de viktigaste aktörerna, och först får man misstanken att de är i maskopi med varandra för att driva den stackars rullstolspatienten från vettet, men intrigen är mycket mer än så. Denna films många överraskningar är så omtumlande att man efteråt har svårt att komma på det klara med hur allting egentligen hängde ihop, vilket det faktiskt gjorde, vilken svårighet även de centralt agerande överlevarna även måste ha. Som film är den ett mirakel av snillrik konspiration, och jag är säker på att Hitchcock själv skulle ha erkänt sig vara imponerad av den.

Storm över Washington (*Advice and Consent* 1962)

Torra politiska formaliteter som övergår och utvecklas till en gastkramande thriller

Frågan här är presidentens försök att få Henry Fonda till sin utrikesminister. Naturligtvis kan en så viktig utnämning inte genomföras utan grundlig utredning av ämnet, så Henry Fonda undersöks noga med en hel del obehagligheter som resultat i form av gamla synder som kommer upp som vem som helst gärna hade glömt, men gamla synder har en försåtlig förmåga att aldrig lämna den skyldige helt i fred.

Under undersökningarnas och förhörens gång under ständigt pendlande för och emot kandidaten kommer det fram extra pinsamheter genom krigsminnen, och Don Murray som ledare för oppositionen mot nomineringen råkar in i djupa svårigheter som han inte kan hantera, vilket bäddar för en tragedi med mycket oförutsedda konsekvenser. Charles Laughton som ledaren för den konservativa oppositionen mot utnämningen har en nyckelroll här men förblir vuxen situationen som uppstår med dess labyrinter av oförutsedda händelser som en gammal oomkullrunkelig knölpåk i senaten, medan Walter Pidgeon som majoritetsledaren gör sitt bästa för att manövrera senatsskeppet ut från ett hotande skeppsbrott genom farliga vatten av grund och försåtliga sandbankar. Vad som drastiskt väcker upp filmen och de gamla sömniga senatorerna till en oanad verklighet är när Burgess Meredith kallas fram för att vittna i förhöret vilket hotar att öppna en förödande Pandoras ask av gamla synder och sanningar beträffande vissa senatorers tidigare kommunistiska engagemang. Lew Ayres som vicepresident spelar också en ytterst viktig roll, medan hans enda jobb egentligen bara är att vara formell hela vägen, men även han kallas bort på oanade nya vägar. Kort sagt, äventyrligheterna och turbulenserna i denna nästan dokumentära skildring av hur den amerikanska senaten fungerar utvecklas gradvis till en överväldigande härva av obehagligheter som ständigt förvärras, medan Walter Pidgeon till slut lyckas få sista ordet i överbryggandet av stormen med saklig rationalism, medan Charles Laughton blir mera etablerad i sin konservativa ställning än någonsin. Denna films mest fascinerande kvalitet är den insikt den ger i senatens arbete och hur den fungerar, vilket är ovärderligt och måste placera denna film bland Otto Premingers mest viktiga och mest genomarbetade, samtidigt som den framstår som en av de viktigaste om amerikansk inre politik över huvud taget.

En klocka för Adano (A Bell for Adano 1945)

Till slut något helt annat. Denna krigsfilm liknar ingen annan krigsfilm. Efter invasionen från Afrika hamnar en amerikansk trupp i en liten idyllisk italiensk stad som kallas Adano som är helt sönderbombad och lider av matbrist och svält bland annat, medan medborgarna yrkar på att det viktigaste för byn är att den skall återfå sin kyrkklocka. Ansvarig för den amerikanska kontingenten i Adano är en viss major med italienskt påbrå, varför han tydligen utvalts av sin ledning att omhänderta alla svårigheter och förvecklingar i mellanhavandet med den lokala befolkningen. Från början till slut ställs han inför oavbrutna ständigt tilltagande komplikationer. Han spelas av John Hodiak i en oförglömlig rollskapelse, och om man inte kan komma ihåg honom från någon annan film så kan man inte glömma honom i denna roll. Som väl är har han som sin närmaste man William Bendix, som alltid gör väl ifrån sig i oförglömliga roller, och även här gör han ett förkrossande intryck. Till ortsbefolkningen hör även Gene Tierney som här överraskar med att vara blond, rollen skulle egentligen ha gått till Hedy Lamarr och majorens roll till Tyrone Power, men båda var upptagna på annat håll, medan både Gene Tierney och John Hodiak (märkvärdigt lik John Steinbeck) inte kunde ha varit bättre. Även Richard Conte har en kort men viktig roll som återvändande soldat från krigsfångenskap, och filmens höjdpunkt och mest gripande scen är väl när alla byns kvinnor samlas på byns torg för att ta emot alla sina män och söner som återvändande soldater från krigsfångenskap – det måste vara en av de mest gripande scener som gjorts i någon krigsfilm. Romanen av John Hersey vann Pulitzerpriset, och filmens skapare (med Henry King som regissör) har varit mycket omsorgsfulla med att ta vara på alla romanens viktiga ingredienser, och framför allt regin påvisar en djup förståelse och

empati med de lokala problemen och människorna. Adano som by har aldrig funnits, men den lär ha inspirerats av byn Licata på den sicilianska sydkusten sydost om Agrigento, och om man vet någonting om Sicilien alls känner man genast igen den sicilianska omgivningen och mentaliteten i filmen. Det är en betagande historia som dock slutar i vemod och melankoli om dock samtidigt i triumf.

Några milstenar, juni 2020

- 2 Kung Konstantin II av Grekland 80 år (i exil sedan 1967).
- 4 80 år sedan fullbordandet av evakueringen av Dunquerque.
- 7 Tom Jones 80 år.
- 8 Robert Schumann 210 år.
Nancy Sinatra 80 år.
- 9 150 år sedan Charles Dickens bortgång.
- 11 50-årsminnet av Alexander Kerenskij, Rysslands första demokratiska ledare.
- 18 Ian Carmichael 100 år (mest ihågkommen som Lord Peter Wimsey)
- 30 500 år sedan mordet på Montezuma II av Mexico.

Samtal på vägen, del 7: Avslutning

Den mest nedslående upplevelsen av alla var dock den konkreta erfarenheten av narkotikamissbrukets frammarsch i länder som Sicilien och Grekland. Man hade trott att sådana spontana kulturländer skulle klara sig undan en sådan förnedrande plåga, men till och med i Grekland kom det vid ett tillfälle, när jag råkade vara ensam i min kupé, in två sympatiska unga män som bad att få röka cannabis hos mig med den ursäkten att min kupé var ledigast i tåget. Jag sade bestämt nej men berömde dem samtidigt för att de varit så goda och frågat. De fick dra vidare med otillfredsställt behov och lämna mig med en bitter och beklaglig avsmak inför fenomenet att unga och friska och sköna män faktiskt frivilligt röker sönder sina hjärnor av ren falsk sinnlighet. Kerstin hänförde behovet av högtalarförstärkt rockmusik och Jotka stressiga sportprogram på TV till samma manliga behov av självhjärntvätt. Varför dominerar inte i stället behovet av intellektuell utbildning och utveckling, som borde vara mera naturligt, och som definitivt är mera sunt och konstruktivt?

I Venedig fick jag dock resans mest smickrande komplimang. En mycket ödmjuk och finkänslig kypare frågade mig efter min avslutade måltid om jag möjligen var en ortodox munk. Tyvärr måste jag göra honom besviken, men samtidigt hade han ju inte helt fel, när jag redogjorde för mitt finländska ursprung och mina intressen och försänkningar i öst, – min kontakt och relation med den ortodoxa kyrkan är ju den bästa tänkbara. Men själva komplimangen låg inte i hans felaktiga förmodan utan i den finkänsliga respekt som låg i innebörden av hans förmodan.

Det kvarstår att återge samtalet med den desillusionerade ingenjören. Han uppträdde i Villa San Giovanni mitt i natten i ett ganska färdigt tillstånd. Jag inväntade ett tåg, och det uppstod en konversation med denne vilsne gäst från någonstans. Han var yngre än jag men fullständigt gråhårig, ty han hade metodiskt bränt sitt ljus i båda ändar, hoppat av sin karriär när den verkat som mest lovande och sedan huvudsakligen ägnat sig åt kvinnor och fester. Han påminde starkt om den tidigt utbrände Errol Flynn.

Naturligtvis intresserade det mig varför han hade hoppat av, och han gav mig en oändlig förklaring. Jag ska försöka återge det viktigaste:

"Du förstår, vi ingenjörer hade världen i våra händer. Med vår överlägsna drullesäkra teknologi, med våra obegränsade resurser, med ofelbar matematisk säkerhet kunde vi göra vad vi ville med världen genom överlägsna konstruktioner. Och vad gjorde vi? Vi byggde motorvägar och skyskrapor. Vi gjorde supertankers och kalhyggen. Vi rev allt smått och sött och byggde stort och fult. Vi dränkte städerna med höghus och bilar. Vi drog fram med våra bulldozers och plattade till hela naturen. Kort sagt, vi lyckades med vår överlägsna metodik att fullständigt förfula hela världen.

Människan är ur teknologisk synpunkt en gud som besitter alla medel till att kunna konstruera och förstöra vad hon vill. Men hon saknar totalt en guds omdömesförmåga. Förnuftsmässigt blir hon aldrig mer än ett barn som leker med klotsar och som förstör vad hon än bygger upp. Med detta gudomliga tekniska kunnande kunde vi ha gjort 1900-talet till historiens mest gyllene era av konstruktiv skönhet. Och vad blev det? Pannkaka! Två världskrig och atombomben!

Jag lämnade allt och har inte ens en fast bostad. De enda vettiga människorna i världen idag är för mig hantverkarna, som inskränker sig till att bara skapa med sina blotta händer. De är naturliga. De är enbart konstruktiva och åstadkommer varken skada eller fulhet. Men hela teknologin är bara en monstros frestelse för människan till storhetsvansinnigt självsvåld, och majoriteten av mänskligheten föll för den frestelsen. Därför är världen så ful och miljöförstörd som den är idag."

Mitt tåg anlande, och jag måste avbryta konversationen, men han insisterade på att få fortsätta den någon annanstans. Vi kom överens om en träff i Verona vid Piazza Bra den 5 oktober på eftermiddagen, och för säkerhets skull skrev jag upp det åt honom. Den eftermiddagen gick jag fyra gånger till Piazza Bra, men den gråhåriga unge Vito var inte där. Han hade kanske upptagits av nya vilda fester och kvinnor eller kommit bort i den storm som översköljde hela Italien 4-6 oktober. När jag lämnade Verona brusade Adige vilt i högsta tänkbara vattenstånd medan blixterna flammade explosivt ovan de hotande mörka och vilt rusande molnen. Det var som om Vito genom sin frånvaro endast desto starkare betonade sitt anathema över den tekniska människan och illustrerade sin demonstration genom hela naturen.

Från Verona till München hade jag sällskap av tre tyskar, vilkas huvudsakliga samtalsämne var hur de alla hade plundrats mest i Rom och Florens – inte i Sicilien, Kalabrien eller Neapel, och inte i norr, utan i Rom och Florens. De var överens om att aldrig mera besöka Italien och tänkte i stället satsa på Norge och Finland i fortsättningen. Tydligt utgör numera även tysktalande turister lovliga byten i Italien, då det ju finns österrikare och tyskar överallt där och då de alla har pengar.

Från München till Köpenhamn hade jag sällskap av ett ungt skånskt par som just blivit färdiga från Oktoberfesten i München och där bara druckit öl. Även i kupén hade de ansenliga kvantiteter öl, och de var tämligen dästa. Som sällskap var de därigenom föga intellektuella, kommunikativa eller ens tillgängliga. Snarare utgjorde de ett praktexempel på svensk tråkighet i sin prydno, en bjärt kontrast mot de nyss lämnade levande människorna i Grekland och Italien.

Från Hälsingborg, slutligen, hade jag en ung dam sittande framför mig som aldrig sade ett ord och som aldrig ens mötte en med blicken. Bredvid mig hade jag en äldre herre som bara sade förolämpningar, en introverterad surkart som inte tycktes kunna något annat språk än förolämpningar. Man var av allt att döma hemma i Sverige igen. Nackdelen med att man ständigt blir mer och mer hemma i vilka

utländska länder som helst är att man känner sig mindre och mindre hemma i Sverige.

Ekonomiskt blev resan dyrare än vanligt dels på grund av en extra dag i det dyraste landet Grekland, där jag alltid blir ohjälpligt slösaktig, och dels till följd av en italiensk devalvering, som inträffade dagen efter att jag växlat ett ansevärt belopp, och som inte hjälptes av att den italienska valutan sedan ytterligare försämrades. Total kostnad: 5400 kronor eller 90 kronor om dagen exklusive biljetterna.

Tidsmässigt gick resan inte heller ihop. Trettio dagar är inte tillräckligt att fördela rättvist mellan sju olika stödpunkter kring Medelhavet (:Grasse vid Cannes, Verona, Rom, Palermo, Athen, Sofia, Konstantinopel.) Flera av mina vänner och kontakter blev lidande och även jag. För första gången hade jag inte ens tid till att besöka min bror på Själland på återvägen. Det skulle även vara välkommet med fler och bättre pianoinstrument längs vägen. Man ser längtande fram emot den dag när man äntligen kan börja resa på allvar utan vare sig ekonomisk eller tidsmässig begränsning.

8.9 - 7.10.1992.

Requiemefterdyningar

Det svåraste med förlusten av Finland för tre år sedan var, att för detta sommarställe med dess kulturhem av fyra generationers samlade familjeminnen, som varit i familjens ägo i 94 år, där tre generationer samtliga vuxit upp som barn, och som utgjorde familjens enda gemensamma hem och enda reella kontakt med dess gräsrötter, visade ingen av de andra i familjen någon som helst känsla för längre, med små undantag. För mig var det inte bara min enda nära kontakt med Finland och mina gräsrötter utan också min närmaste kontakt med naturen, det var med fröjd jag reste ut dit till skärgården varje försommar bara för att få arbeta, jag älskade varje sten och varje träd där för att inte tala om trädgården och hemmet med alla dess kulturskatter, där så många kreationer åstadkommits och inspirerats, men ingen av de andra visade någon som helst medkänsla för detta och bara släppte denna reella gräsrotskontakt som något som inte längre hade någon betydelse, allra minst emotionellt, identitetsmässigt, personligt eller affektionsvärdemässigt. De lät det dö, medan jag var tvungen att leva vidare med den bestående smärtan av tvångsförlusten utan att ens ha förvarnats. Vad hjälper det då att man senare försäkras om att någon "hade tänkt berätta det för dig" när han ändå faktiskt inte gjorde det?

Göteborg den 8 juni 2020